

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»
Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
« _____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійної програми «Фінанси і аудит підприємства»

на тему: «**Управління позиковим капіталом підприємства**»

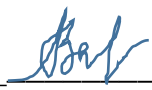
Здобувачки групи Ф.мдн-21р Монько Ольги Миколаївни

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____
(підпис)

Ольга МОНЬКО

Керівник доц. д.е.н.

_____
(підпис)

Олексій ЗАХАРКІН

Суми 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
«25» вересня 2023 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістр

Здобувачки групи Ф.мдн-21р інституту (центру) ЦЗДВН
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Монько Ольги Миколаївни

Тема роботи: «**Управління позиковим капіталом підприємства**»

Затверджено наказом по СумДУ № 1328- VI від 22 листопада 2023р.

Термін здачі здобувачкою завершеної роботи 29 листопада 2023р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

1. Позиковий капітал в системі фінансових ресурсів підприємств. Сутність позикового капіталу та його функції в сучасних економічних умовах. Аналіз стану та динаміки позикового капіталу на підприємствах України.
2. Теоретико-методичні засади управління позиковим капіталом підприємства. Основні етапи політики залучення позикового капіталу підприємства. Оптимізаційні підходи до формування структури капіталу підприємства. Управління забезпеченням позиковими коштами на прикладі ТОВ «Ромавтосервіс»

Дата видачі завдання: «25» вересня 2023 р.

Керівник доц., д.е.н. проф. _____ Олексій ЗАХАРКІН
(підпис)

Завдання прийнято до виконання
«25» вересня 2023 р. _____ Ольга МОНЬКО
(підпис)

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи магістра на тему:
Управління позиковим капіталом підприємства
Здобувачки Монько Ольги Миколаївни

Зміст кваліфікаційної роботи викладено на 38 сторінках, список використаних джерел містить 33 найменувань. Робота містить 6 таблиць, 9 рисунків.

Актуальність теми роботи

Залучення позикових коштів відіграє ключову роль у сучасному бізнес-середовищі, дозволяючи компаніям та індивідам фінансувати нові ініціативи, переборювати сезонні коливання готівкових потоків та оптимізувати свою фінансову структуру. Однак це також потребує відповідального підходу до умов погашення та розуміння потенційних ризиків.

Метою даної роботи є дослідження методологічних підходів до управління позиковим капіталом, як джерела фінансових ресурсів підприємств.

Об'єкт дослідження – процеси залучення позикового капіталу підприємством та оцінювання ефективності його використання.

Предмет дослідження – економічні відносини що виникають між підприємствами та суб'єктами кредитного ринку з приводу залучення позикового капіталу та управління ним.

Методи дослідження – графічний, порівняльний аналіз, узагальнення, дедукція, індукція.

У першому розділі магістерської роботи досліджуються місце позикового капіталу в системі фінансових ресурсів підприємств. У другому розділі розглядаються теоретико-методичні засади управління позиковим капіталом підприємства.

Інформаційною основою є дані, отримані з сайтів світової мережі, дані фондових бірж, періодичні та монографічні праці вітчизняних та закордонних науковців, інші інформаційні джерела.

Ключові слова: позиковий капітал підприємства, позикові кошти, управління, кредитоспроможність, кредити, кредиторська заборгованість.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ПОЗИКОВИЙ КАПІТАЛ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ	7
1.1 Сутність позикового капіталу та його функції в сучасних економічних умовах.....	7
1.2 Аналіз стану та динаміки позикового капіталу на підприємствах України	13
2 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПОЗИКОВИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	17
2.1 Основні етапи політики залучення позикового капіталу підприємства....	17
2.2 Оптимізаційні підходи до формування структури капіталу підприємства	22
2.3 Оцінювання кредитоспроможності позичальника як ключовий етап залучення позикового капіталу.....	26
2.4 Управління забезпеченням позиковими коштами на прикладі ТОВ «Ромавтосервіс»	28
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34

ВСТУП

Актуальність теми. Для забезпечення фінансової стабільності компаній використовуються як внутрішні, так і зовнішні джерела капіталу. До внутрішніх джерел належать кошти, які вже належать компанії, такі як амортизаційні нарахування та доходи від продажу чи оренди активів. Ці засоби допомагають компанії підтримувати свою фінансову незалежність. Проте, на ранніх етапах розвитку, підприємства часто стикаються з нестачею внутрішніх ресурсів. В таких випадках вони звертаються до зовнішніх джерел фінансування, включно з позиковими коштами.

Залучення позикових коштів здійснюється відповідно до законодавства на основі принципів строковості, повернення, матеріального забезпечення та платності. Принцип строковості передбачає, що запозичені кошти повинні бути повернуті у визначений угодою термін. Принцип повернення означає, що запозичені кошти підлягають повному поверненню чи погашенню позичальником. Принцип матеріального забезпечення вимагає, щоб позичальник гарантував кредиторі повернення позичених коштів. Забезпеченням можуть бути товарно-матеріальні цінності, цінні папери, валюта, розрахункові документи та інші об'єкти кредитування. Принцип платності означає, що кредит надається позичальникові за умови його повернення зі зборами. Обов'язковий характер платності впливає з того, що надання кредитів кредитною організацією є підприємницькою діяльністю, що приносить дохід, а отримані проценти є основним джерелом отримання прибутку.

Позикові кошти залучаються підприємством на чітко цільовій основі, що є однією з умов подальшого ефективного їх використання. Основними метами приваблення позичених коштів для організацій є:

- фінансування оборотного капіталу: зокрема задоволення потреб у певному рівні запасів сировини чи асортименту товарів;
- фінансування інвестиційної діяльності: у цьому випадку метою приваблення позичених коштів є необхідність прискорення виконання окремих реальних проектів організації (нове будівництво, реконструкція, модернізація); оновлення основних засобів (фінансовий лізинг) тощо.
- рефінансування раніше запозичених коштів: отримання нового кредиту за більш вигідними умовами та погашення за його допомогою за борг, що виник унаслідок приваблення запозичених коштів за менш вигідними умовами.

– інші тимчасові потреби. Принцип цільового запозичення коштів виконується і в цьому випадку, хоча таке приваблення зазвичай здійснюється на короткі терміни та в невеликих обсягах.

Теоретичні та методичні аспекти управління позиковим капіталом підприємства та аналізуються в багатьох працях вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків. Серед них можна відзначити роботи Андрійчук В.Г., Бланка І.О. Бодаковського В.Ю., Давидова О.І., Зеленіної О.П., Квасницької Р.С., Попова М.І., Зянько В.В., Ревенко В.С. та інших.

Метою даної роботи є дослідження методологічних підходів до управління позиковим капіталом, як джерела фінансових ресурсів підприємств.

Об'єкт дослідження – процеси залучення позикового капіталу підприємством та оцінювання ефективності його використання.

Предмет дослідження – економічні відносини що виникають між підприємствами та суб'єктами кредитного ринку з приводу залучення позикового капіталу та управління ним.

Завдання дослідження:

- проаналізувати сутність позикового капіталу та його функції в сучасних економічних умовах;
- проаналізувати основні етапи політики залучення позикового капіталу підприємства;
- розглянути оптимізаційні підходи до формування структури капіталу підприємства;

Методи дослідження – графічний, порівняльний аналіз, узагальнення, дедукція, індукція.

У першому розділі магістерської роботи досліджуються місце позикового капіталу в системі фінансових ресурсів підприємств. У другому розділі розглядаються теоретико-методичні засади управління позиковим капіталом підприємства.

Інформаційною основою є дані, отримані з сайтів світової мережі, дані фондових бірж, періодичні та монографічні праці вітчизняних та закордонних науковців, інші інформаційні джерела.

1 ПОЗИКОВИЙ КАПІТАЛ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Сутність позикового капіталу та його функції в сучасних економічних умовах

При управлінні фінансами підприємство змушене звертатися по позиковий капітал, оскільки має обмежені внутрішні джерела фінансування. Це викликано неможливістю оминати нульові дивіденди чи недоцільністю випуску нових акцій. Ухвалення рішення про позиковий капітал часто є вимушеним заходом.

З позиції бухгалтерського обліку позиковий капітал ототожнюється із зобов'язаннями підприємства, які згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» представляють собою «...заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди» [24].

Позиковий капітал має свої переваги у вигляді можливості залучення за наявності поручителя, застави та високого кредитного рейтингу компанії, низької вартість у порівнянні з власним капіталом завдяки податковим пільгам, збільшення фінансових можливостей для розширення активів та розвитку бізнесу, сприяння зростанню фінансової рентабельності.

Тим не менш, позиковий капітал пов'язаний із певними недоліками, а саме підвищення ризиків фінансової стійкості та ліквідності підприємства, прибутковість активів, придбаних із використанням позикових коштів, зменшується через виплату відсотків, складнощі у процесі отримання кредиту, включаючи залежність від рішень кредиторів та необхідність надання гарантій чи застави.

Таким чином, використання позикового капіталу може підвищити потенціал розвитку компанії та її фінансову рентабельність, але супроводжується фінансовими ризиками та загрозою фінансової нестійкості. Повний термін використання позикових коштів включає три етапи: період активного використання,

пільговий період для накопичення коштів та період погашення боргу та відсотків відповідно до встановленого графіка.

Позиковий капітал має певні характеристичні ознаки, які включають наступне:

- обсяг позикового капіталу: Це загальна сума грошей, яку підприємство одержало у вигляді позик;

- відсоткова ставка: Це процентна ставка, яку підприємство повинно сплачувати за використання позикового капіталу. Вона визначає вартість позиченого капіталу;

- термін позики: Це період часу, на який надається позика. Термін може бути короткостроковим (наприклад, до одного року) або довгостроковим (наприклад, до 5, 10 або більше років).

- умови погашення: Це спосіб, яким позика повинна бути повернута кредитору. Це може бути рівномірний або амортизований погашення, а також можуть встановлюватися строкові платежі.

- забезпечення: Позичальник може здавати в заставу певні активи або нерухомість, щоб забезпечити позику. Це надає гарантію кредитору на випадок невиконання позики.

- джерело позичення: Позика може бути отримана від банків, фінансових установ, інвесторів чи інших підприємств.

- призначення позики: Гроші можуть використовуватися для різних цілей, таких як розширення бізнесу, покриття поточних витрат, інвестування в нові проекти тощо.

- ризики: Позиковий капітал не є безризиковим. Підприємство повинно розглянути можливі ризики, пов'язані зі змінами відсоткових ставок, невиконанням позики або нездатністю погасити її вчасно.

Ці характеристики важливі для підприємства при прийнятті рішення про використання позикового капіталу для фінансування своєї діяльності. Обґрунтування характеристики позикового капіталу підприємства наведена в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Характеристика позикового капіталу підприємства [15]

№ з/п	Характеристика капіталу підприємства	Обґрунтування характеристики капіталу підприємства	Обґрунтування характеристики позикового капіталу підприємства
1	2	3	4
1	Теоретичний: основний фактор виробництва	Капітал відноситься до одного з чотирьох факторів виробництва. У системі факторів виробництва капіталу належить важлива роль, оскільки він об'єднує всі фактори в єдиний виробничий комплекс	Позиковий капітал виступає у якості фактору виробництва, оскільки він є частиною капіталу підприємства. Крім того, з його допомогою можна залучити додаткові активи для розширення виробничої діяльності.
2	Підприємницький аспект: фінансові ресурси підприємства, які забезпечують дохід	Капітал в результаті використання забезпечує формування доходів підприємства	Використання позикового капіталу призводить до розширення діяльності та збільшення виробничих потужностей. Крім того, після сплати відсотків, частина капіталу залишається у розпорядженні позичальника-підприємця у вигляді підприємницького доходу
3	Управлінський аспект: головне джерело формування добробуту його власників	Капітал забезпечує необхідний рівень добробуту його власників як у поточному, так і в майбутньому періодах.	Позиковий капітал характеризується тим, що він застосовується у виробництві не тим підприємством, чию власність представляє та для кого є джерелом добробуту. Тому кредитор як власник капіталу отримує за це частину прибутку у вигляді позикового проценту.
4	Економічний аспект: головний вимір ринкової вартості підприємства	Головним показником даної ознаки є власний капітал підприємства, який визначає обсяг його чистих активів.	Обсяг власного капіталу використовуюваного підприємством характеризує потенціал залучення підприємством позикового капіталу, який забезпечує отримання додаткового прибутку. У сукупності з іншими факторами, формується база оцінки ринкової вартості підприємства
5	Фінансовий аспект: гроші	Гроші виступають не тільки як загальний еквівалент, а як форма суспільного багатства та абсолютний ліквідний засіб. Саме ці характеристики сприяють перетворенню грошей у капітал	Позиковий капітал – це капітал, що реалізує себе як товар (об'єкт купівлі-продажу). Об'єктом купівлі-продажу є самі гроші, однак не гроші як товар, а гроші як капітал. Кредитор передає позичальникові не просто гроші, а гроші як капітал; він передає вартість, що в процесі свого функціонального використання не лише зберігає себе, а й зростаючи у своїх розмірах приносить прибуток.

Виходячи з характеристичних ознак позикового капіталу можна виокремити та охарактеризувати його функції (табл. 1.2). Однією з основних функцій позикового капіталу є фінансування капітальних проектів. Підприємства можуть отримати позики для будівництва нових підприємств, розширення виробництва, модернізації обладнання та впровадження нових технологій. Позиковий капітал може бути використаний для погашення короткострокових зобов'язань, таких як виплата заробітної плати, закупівля сировини та інші поточні витрати. Це дозволяє підприємствам зберігати стабільність у фінансовому плані та уникнути прострочених платежів. Позиковий капітал може бути використаний для фінансування досліджень та розвитку нових продуктів та інноваційних технологій. Це сприяє створенню конкурентних переваг на ринку та забезпечує стаке зростання підприємства у майбутньому. Гроші, одержані від позикового капіталу, можуть бути використані для реклами, маркетингових кампаній та інших заходів зі збільшення обсягу продажів та підвищення свідомості споживачів про продукцію чи послуги підприємства. Позиковий капітал може бути використаний для забезпечення оборотних засобів, таких як запаси сировини, готової продукції та

розрахункових коштів. Це допомагає уникнути дефіциту товарів на ринку та забезпечити плавний хід виробництва.

Таблиця 1.2 – Функції позикового капіталу підприємства [15]

№ з/п	Характеристика функцій капіталу підприємства	Значення функцій капіталу підприємства	Значення функцій позикового капіталу підприємства
1	Захисна	Наявність капіталу дозволяє створювати додаткові резерви на підприємстві	Позиковий капітал як частина капіталу підприємства виступає одним з джерел фінансування резервів підприємства
2	Виробнича	Капітал обумовлює грошове забезпечення безперервності виробничих процесів	Використання позикового капіталу призводить до розширення виробничої діяльності підприємства
3	Оперативна	Капітал у грошовій формі дозволяє спрямовувати ресурси на придбання необхідних активів	Позиковий капітал характеризується тим, що він застосовується у виробництві не тим підприємством, чию власність представляє та для кого є джерелом добробуту. Тому кредитор як власник капіталу отримує за це частину прибутку у вигляді позикового проценту.
4	Регулююча	Оцінюючи капітал фірми визначається фінансовий стан підприємства	Власний капітал підприємства характеризує обсяг залучення підприємством позикового капіталу. Співвідношення між ними дозволяє визначити фінансово-економічний стан підприємства
5	Інвестиційна	Капітал виступає джерелом інвестиційних ресурсів підприємства	Позиковий капітал є одним з основних видів джерел фінансування інвестиційних проектів та інвестиційної діяльності підприємств
6	Соціальна	Капітал підприємства виступає джерелом соціально-економічного розвитку суспільства	Позиковий капітал може сприяти підвищенню якості управління та інституційному розвитку. Оскільки якісне управління даним видом капіталу з боку інститутів та органів управління підприємством сприятиме зниженню ризиків для інвесторів та партнерів

Однією з ключових є інвестиційна функція позикового капіталу, яка передбачає, що позиковий капітал може бути використаний як інструмент для залучення інвестицій у проекти та можливості, що можуть призвести до подальшого зростання та розвитку підприємства. Інвестування позикових коштів у нові технології може підвищити продуктивність та знизити витрати виробництва. Це може включати в себе впровадження автоматизованих систем, розробку програмного забезпечення чи використання новітніх технологій у виробництві. Позиковий капітал може бути спрямований на фінансування досліджень і розробок нових продуктів або послуг. Це стимулює інновації та допомагає підприємствам вигідно відрізнятись на ринку через представлення нових та унікальних продуктів. Узагальнюючи, можна зазначити, що інвестиційна функція позикового капіталу полягає в тому, що він може бути використаний для створення додаткових можливостей для росту підприємства, забезпечуючи необхідні фінансові ресурси для інновацій, розширення та створення конкурентоспроможних переваг. Правильне та розумне використання цих інвестицій може призвести до сталого розвитку та успіху підприємства на довгостроковій основі.

Питанню управління позиковим капіталом підприємства приділяється увага в працях багатьох вітчизняних та іноземних науковців-фінансистів. Узагальнення наукового внеску деяких з них наведено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Узагальнення наукового внеску авторів до питань управління позиковим капіталом підприємства

Автори	Авторський внесок
Зянько В.В., Ревенко В.С. [17]	Виявлено проблеми розробки механізму управління фінансовим важелем та рентабельністю позикового капіталу. Визначено чинники ефективного управління можливими ризиками залучення позикового капіталу. Розроблено механізм управління рентабельністю позикового капіталу підприємства
Рибіцька А.В. [27]	Визначена суть понять «склад» та «структура» капіталу, а також основні чинники, які визначають структуру капіталу. Сформовано основні завдання оптимізації структури капіталу. Охарактеризовані основні етапи проведення оптимізації структури капіталу
Крупська Н.Є., Зубова Ю.А. [22]	Досліджено теоретичні питання формування капіталу підприємства, його позикової складової. Розглянуто полеміку щодо трактування поняття «позиковий капітал». Запропоновано власне визначення позикового капіталу. З'ясовано зміст менеджменту позикового капіталу, визначено порядок управління фінансуванням підприємства за рахунок позикового капіталу
Іванюта О.М. [18]	Розглянуто можливості досягнення високих кінцевих результатів діяльності торговельного підприємства завдяки ефективному управлінню залученням та використанням позикових ресурсів. Визначено основні джерела формування позикового капіталу підприємства торгівлі та охарактеризовано основні переваги й недоліки використання ним кредитних коштів. Визначено та структуровано ключові етапи формування політики управління позиковими ресурсами торговельного підприємства.
Ткачик Л.П., Пфайфер В.В. [30]	Досліджено економічну сутність та обґрунтовано необхідність застосування методів оптимізації структури капіталу вітчизняними підприємствами. Розглянуто особливості основних методів оптимізації структури капіталу. Визначено фактори впливу та надано пропозиції щодо формування оптимальної структури капіталу українських підприємств на різних етапах їхнього розвитку
Кошельок Г.В., Терещенко О.М. [21]	Зроблено висновок, що оптимальна структура капіталу повинна сприяти такому співвідношенню використання власних і позикових коштів, за умови якого забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності (коефіцієнтом власного капіталу) та коефіцієнтом стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість.
Давидов О.І. [13]	Розкрито сутність вартості позикового капіталу. Проаналізовано підходи до оцінки вартості позикового капіталу. Обґрунтовано пріоритетність ринкового підходу до оцінки вартості позикового капіталу у процесі визначення вартості підприємств.

Огляд та опрацювання сучасних наукових досліджень та публікацій, присвячених проблемам управління позиковим капіталом підприємств продемонстрував наявність публікацій за даною тематикою таких науковців-фінансистів як: Андрійчук В.Г. [7], Бодаковський В.Ю. [9], Зеленіна О.П. [15], Ісмаїлов В.Б. [19], Гасій О.В., Скопич Д.О. [11] та інші.

Для виявлення рівня наукового інтересу до проблем управління позиковим капіталом підприємств було проведено аналіз кількості пошукових запитів за даним питанням за допомогою сервісу Google Trends. В якості пошукових термінів використовувалися такі поняття як: позиковий капітал, позикові кошти, позикові ресурси а також для порівняння було використано власний капітал (рис. 1.1).

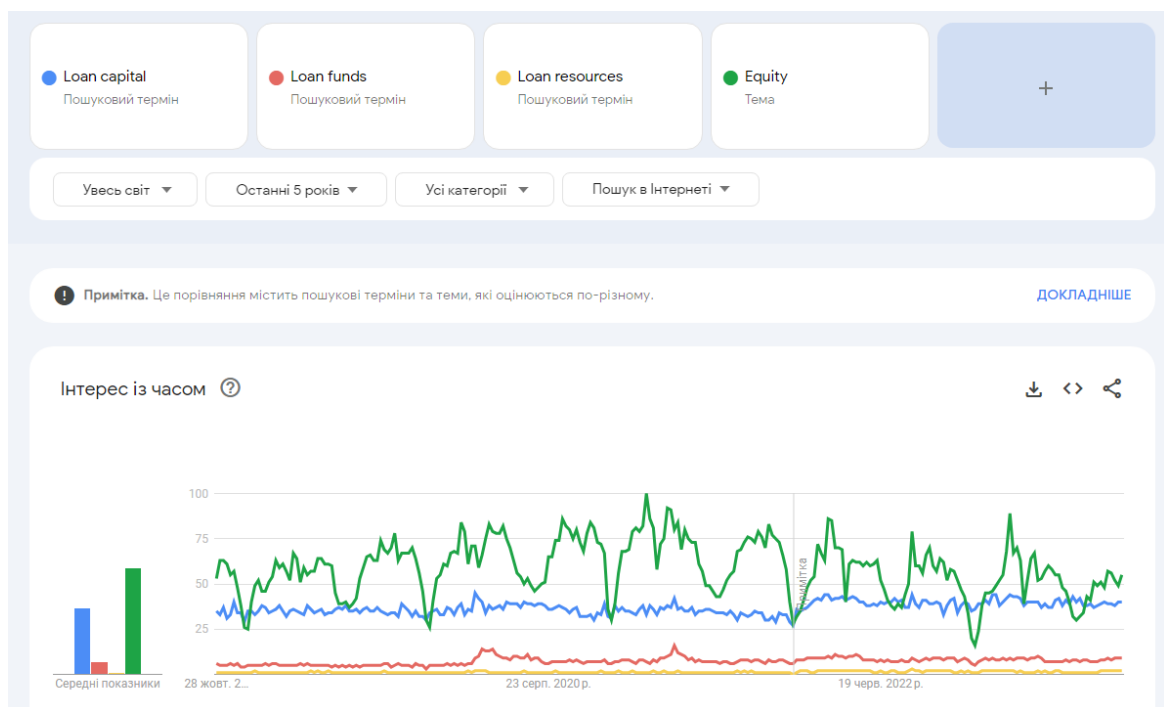

Рисунок 1.1 - Дослідження наукового інтересу до питань управління позиковим капіталом підприємства [авторська розробка]

Рисунок 1.1 демонструє, що серед пошукових запитів із всіх синонімічних понять та визначень, найбільший інтерес викликає саме термін «Позиковий капітал». Слід також зазначити, що науковий інтерес до нього все ж таки є дещо меншим, ніж до проблем управління власним капіталом, однак це не робить дослідження його менш актуальним, адже позиковий капітал виступає ключовим фінансовим джерелом діяльності підприємства.

1.2 Аналіз стану та динаміки позикового капіталу на підприємствах України

Для визначення напрямів управління позиковим капіталом підприємств необхідно розглянути джерела його формування (рис. 1.2) та проаналізувати стан та динаміку позикових коштів на українських підприємствах.

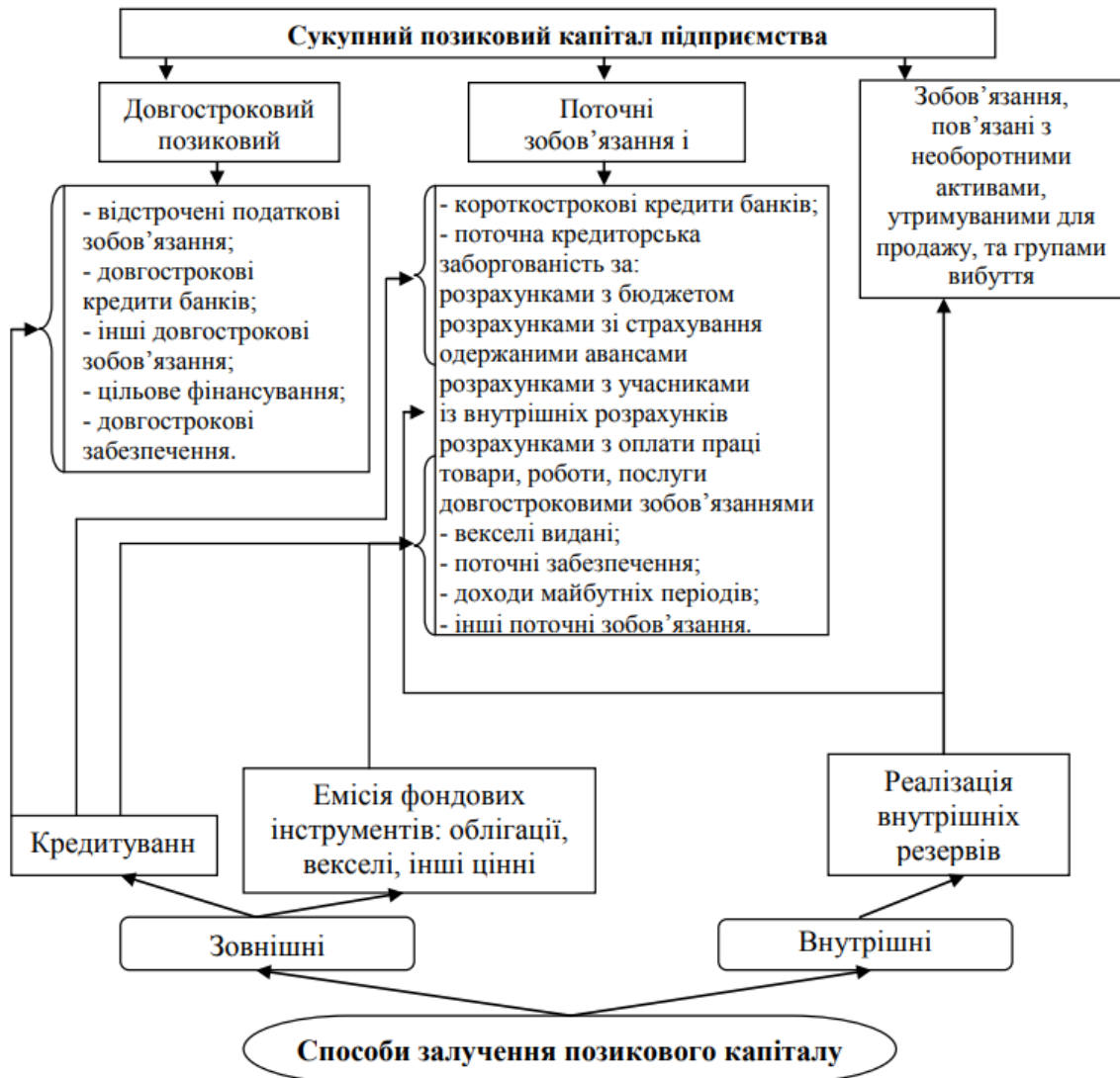

Рисунок 1.2 – Складові позикового капіталу підприємств [22]

Підприємства можуть залучати позиковий капітал з різних джерел, в залежності від їхніх потреб, ринкових умов та фінансової стійкості. Банки надають позики під певний відсоток річних. Підприємства можуть отримати короткострокові, середньострокові або довгострокові позики в залежності від своїх потреб.

Підприємства можуть видавати облігації на фінансових ринках. Це дає їм можливість отримати великі суми грошей від інвесторів, обіцяючи повернути гроші з процентами у майбутньому. Для більших підприємств, особливо тих, які мають міжнародні операції, можливо залучення позик з міжнародних фінансових інститутів, таких як Міжнародний валютний фонд або Світовий банк. Підприємства можуть лізингувати обладнання та інше майно замість його покупки. Це дозволяє їм скористатися необхідними ресурсами, не витрачаючи великих сум грошей одразу. Якщо підприємство володіє власною нерухомістю, воно може взяти позику, використовуючи цю власність як заставу. Це дозволяє отримати позику за низькіший відсоток.

За допомогою онлайн-платформ підприємства можуть привертати кошти від індивідуальних інвесторів через краудфандинг або пірінгові (Peer-to-Peer) позики, обіймаючи традиційні фінансові установи. Стартапи та інноваційні підприємства можуть залучати позиковий капітал від венчурних фондів і приватних інвесторів, які вкладають гроші в обмін на частку в компанії. Деякі країни надають підприємствам можливість отримати недорогі державні позики або гранти для підтримки певних галузей або ініціатив.

За допомогою блокчейн-технологій підприємства можуть залучати фінансування через видачу токенів чи криптовалютних монет. Для малих бізнесів, особливо в країнах, що розвиваються існують мікрофінансові установи, які надають невеликі позики під низький відсоток. Вибір конкретного методу залежить від ризиків, які підприємство готове прийняти, і від його потреб у фінансуванні. Кожен метод має свої переваги та недоліки, тому важливо обдумано вибрати той, який найкраще відповідає конкретній ситуації підприємства.

Для визначення стану позикових коштів українських підприємств доцільно проаналізувати статистичні дані наведені в [25].

На рисунках 1.3-1.5 наведена динаміка зміни розмірів розміру довгострокових та поточних зобов'язань для великих, середніх та малих підприємств та визначено тенденції таких змін.

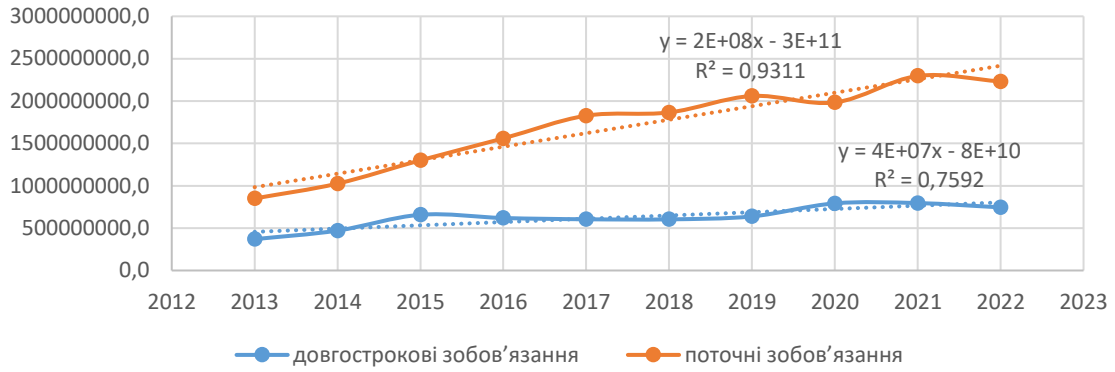

Рисунок 1.3 – Динаміка довгострокових та поточних зобов'язань для великих підприємств [25]

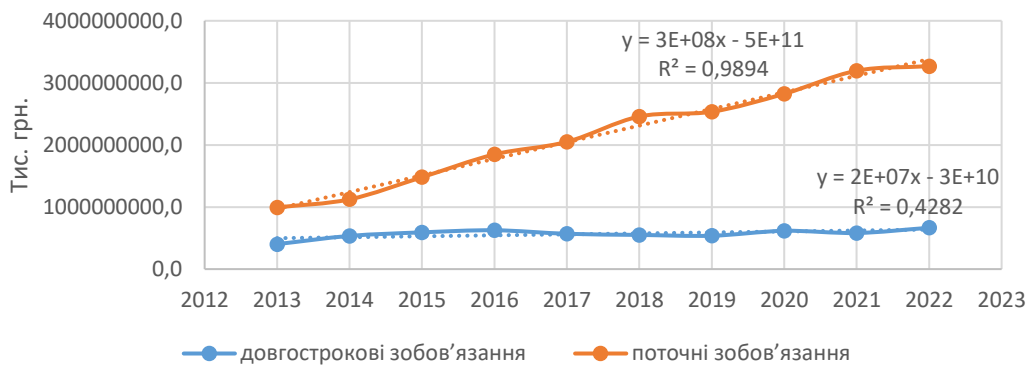

Рисунок 1.4 – Динаміка довгострокових та поточних зобов'язань для середніх підприємств [25]

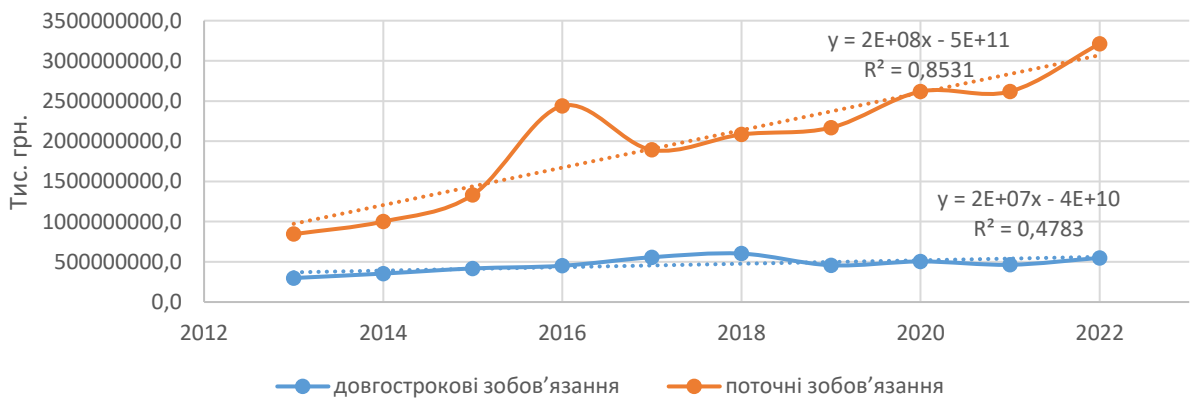

Рисунок 1.5 – Динаміка довгострокових та поточних зобов'язань для малих підприємств [25]

З рисунків видно, що для всіх підприємств характерно зростання обсягів поточних зобов'язань порівняно з довгостроковими. Швидке зростання обсягів поточних зобов'язань підприємств в порівнянні з довгостроковими може мати

різні наслідки та відображати різні аспекти фінансового стану підприємства. Підприємство, яке має більше поточних зобов'язань, може мати більшу ліквідність. Однак це також може вказувати на відсутність стійкості у довгостроковому плані, оскільки зобов'язання повинні бути оплачені у короткостроковому періоді.

Зростання поточних зобов'язань може свідчити про збільшення фінансового ризику, оскільки короткострокові зобов'язання повинні бути погашені у відносно короткий термін. Це може вимагати підприємство взяти нові позики для сплати старих, що може зростити його фінансове навантаження.

Зростання поточних зобов'язань може також вказувати на те, що підприємство веде більш ефективну політику управління запасами та оборотними засобами, що може позитивно вплинути на його ліквідність.

Швидке збільшення поточних зобов'язань може вказувати на те, що підприємство має добру кредитну історію та репутацію, що дозволяє йому легше отримувати короткострокове фінансування.

Підприємство, яке має більше поточних зобов'язань, може бути більш активним у плануванні свого фінансового майбутнього, оскільки воно повинне вирішувати питання сплати короткострокових зобов'язань у відповідний час.

Зростання поточних зобов'язань може вказувати на ефективність фінансових операцій підприємства, що може включати в себе оптимізацію кредитних умов чи покращення умов оплати постачальників.

Отже, характеристика швидкого зростання обсягів поточних зобов'язань повинна бути в контексті загальної стратегії підприємства, його фінансових цілей та економічних умов, в яких воно діє.

2 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПОЗИКОВИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Основні етапи політики залучення позикового капіталу підприємства

Компетентне управління позиковим капіталом полягає у виборі найбільш ефективних способів та умов його залучення з різних джерел, відповідаючи потребам розвитку підприємства. Серед основних видів позикового капіталу виділяються: векселі, лізинг, банківські кредити, синдиковані кредити, облігації та кредитні ноти. Однією з основних складнощів при управлінні позиковим капіталом є вибір оптимальних умов його залучення та конкретного джерела позикових коштів. Важливе значення має оперативне управління компанією, засноване на обліку, плануванні та контролі грошових потоків.

Необхідно наголосити, що існує тісний зв'язок між економічним розвитком країни та залученням позикових коштів. Тому важливо оперативно реагувати на зміни умов та методів запозичення, щоб визначити найбільш оптимальне джерело фінансування, яке відповідає потенціалу розвитку підприємства.

Вибір найкращих способів залучення коштів є ключовим етапом у формуванні стратегії позикового капіталу. Серед найбільш поширених варіантів можна виділити банківські кредити, товарні кредити, короткострокові та довгострокові позички, фінансовий лізинг, облігаційні позики та кредиторську заборгованість. Загальна стратегія позикового капіталу передбачає ефективне управління кожним із цих джерел. Враховуючи поділ позикового капіталу на короткостроковий та довгостроковий, одним із найважливіших аспектів при виборі банківського кредиту та інших форм є визначення термінів позики. Це вимагає уважного аналізу всіх потреб підприємства та визначення, яка частина вимагає короткострокового кредиту, а яка довгострокового. Якщо метою є збільшення оборотних коштів, краще використовувати короткострокові позики. У разі найбільш оптимальними варіантами підприємствам будуть короткострокові банківські

кредити, товарні кредити, кредиторська заборгованість та інші відповідні форми позикового капіталу.

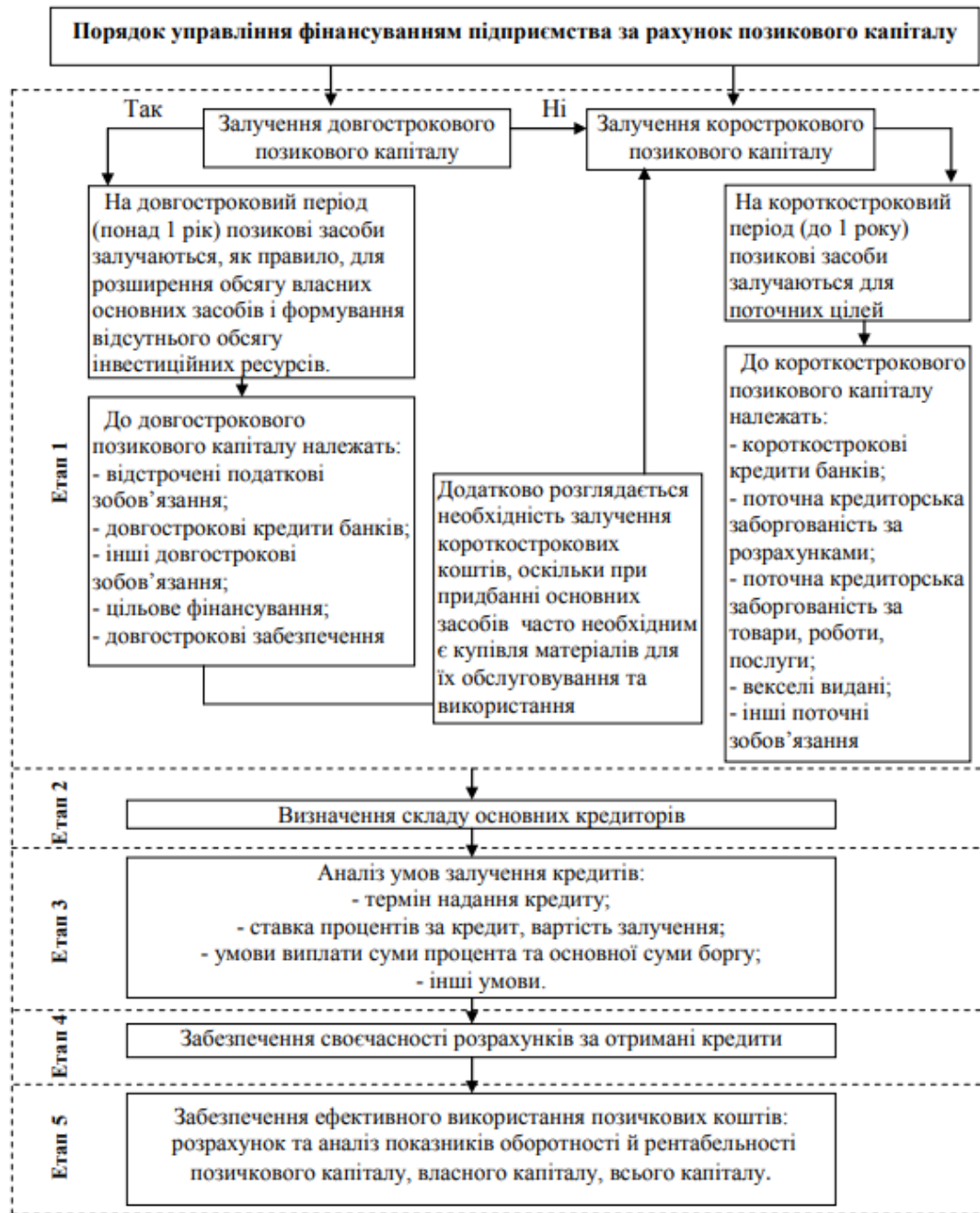

Рисунок 2.1 – Етапи політики управління позиковим капіталом підприємства [22]

Коли виникає потреба в основних фондах, підприємство змушене звернутися до довгострокових джерел фінансування, таких як довгострокові банківські кредити, емісія облігацій чи фінансовий лізинг. Розглянемо кожен із цих методів більш детально.

Довгостроковий банківський кредит: Цей вид позики є позикою, що надається банком підприємству на певних умовах платіжності, терміновості та довірення. Незважаючи на високу вартість, довгостроковий банківський кредит залишається найпопулярнішим варіантом фінансування економіки. Ця популярність обумовлена його універсальністю, оскільки банківський кредит здатний задовольнити різноманітні потреби, які можуть виникнути у підприємств.

Політика управління банківським кредитом: На першому етапі формування такої політики визначається мета, заради якої використовуватиметься банківський кредит. Він може бути як короткостроковим, так і довгостроковим, і тому вибір відповідного виду є одним із ключових моментів в управлінні ним. Водночас важливо правильно вибрати банк-кредитора. Це вимагає аналізу умов, що надаються різними комерційними банками, та вибору того, що пропонує найбільш оптимальні умови для підприємства. Як зазначалося, однією з етапів розробки стратегії позикового капіталу забезпечення його ефективного використання. Це можна застосувати і до управління банківським кредитом. Витрати обслуговування боргу нічого не винні перевищувати прибуток, одержуваний від цього кредиту. Тому важливо суворо контролювати рівень рентабельності та не дозволяти йому перевищити рівень кредитної ставки.

Комерційний кредит є короткостроковим джерелом позикового капіталу, що використовується для задоволення потреб в оборотних коштах, таких як сировина та матеріали. Основна перевага товарного кредиту полягає у його низьких витратах на обслуговування порівняно з банківським кредитом. При розробці стратегії використання цієї форми позикового капіталу важливо чітко визначити мету його використання, таку як закупівля сировини і матеріалів для виробництва. Також необхідно встановити оптимальний термін використання комерційного кредиту, ґрунтуючись на аналізі його застосування у попередніх звітних періодах. Головна перевага товарного кредиту полягає у можливості отримання цінової знижки від постачальника за товар. Отже важливо максимізувати цю знижку, щоб мінімізувати загальні витрати на комерційний кредит. Якщо ці витрати виявляться вищими, ніж ставка за банківським кредитом з аналогічним

терміном, використання товарного кредиту як джерело позикового капіталу може втратити свою доцільність.

Забезпечення ефективного використання товарного кредиту передбачає, щоб період, протягом якого підприємство використовує цю форму позикового капіталу, перевищував середній період обороту оборотних коштів, які компанія отримала через комерційний кредит.

Факторинг як одна з форм товарного кредиту стає важливим рішенням для торгових підприємств, яким постійно необхідні оборотні кошти, і які не можуть чекати, поки боржники виконають свої зобов'язання. У факторинговій операції беруть участь три сторони: постачальник (кредитор), який постачає товар; покупець товару (підприємство, яке придбаває товар); та покупець вимоги. Цей останній може представляти факторингові компанії чи спеціалізовані підрозділи банків. Факторингові компанії виступають у ролі посередників між постачальником та покупцем.

У процесі факторингової операції постачальник відвантажує товар покупцю з умовами відстрочення платежу. Вся необхідна документація вирушає до факторингової компанії. Після цього покупець вимоги врегулює частину суми за товар боржника на користь кредитора. Через деякий час покупець товару переводить суму в факторингову службу, яка потім передає цю суму постачальнику.

Кредиторська заборгованість є сумою, яку підприємство повинне іншим організаціям або всередині власної структури. Внутрішня кредиторська заборгованість виникає, наприклад, коли підприємство після закінчення звітного періоду ще виплатило заробітну плату своїм співробітникам. Управління як зовнішньої, і внутрішньої кредиторської заборгованістю ґрунтується на забезпеченні оптимального розміру заборгованості та своєчасного виконання зобов'язань.

Фінансовий лізинг є одним із методів довгострокового фінансування, який використовується для фінансування великих активів. Ця форма кредитування включає дві основні сторони: лізингодавця і лізингоодержувача, які укладають договір. Лізингодавець може бути як фізичною, так і юридичною особою. Його обов'язком є придбання майна з використанням своїх власних чи позикових

коштів та подальша передача цього майна лізингоодержувачу за певну плату. Цей процес відбувається на певний термін та за певних умов, які мають бути докладно описані у договорі лізингової угоди.

Формування стратегії залучення позикових коштів є ключовим аспектом загальної фінансової політики підприємства. Цей процес включає кілька етапів:

- аналіз використання позикового капіталу у попередніх звітних періодах. На цьому етапі вивчаються результати використання позикових коштів у минулому з метою оцінки їх ефективності;

- визначення необхідності позикових коштів. Передбачає визначення обсягу фінансування, потрібне підприємству;

- розрахунок необхідної суми позикових коштів. Здійснюється розрахунок необхідної суми, яку підприємство має залучити задля досягнення своїх цілей.

- вибір джерел позикових коштів. На цьому етапі робиться аналіз та вибір найбільш підходящих джерел позикового капіталу, враховуючи різні варіанти.

- визначення оптимальних форм позикових коштів. Вибираються найкращі форми запозичення, які від конкретних потреб підприємства. Наприклад, для оборотних коштів можуть застосовуватися короткострокові види позик, такі як короткострокові банківські кредити, товарний кредит, факторинг та кредиторська заборгованість. Якщо ціль - відтворення основних засобів, то використовуються довгострокові джерела, такі як довгострокові банківські кредити, емісія облігацій та фінансовий лізинг;

- формування умов позикових коштів. На цьому етапі визначаються умови позики, включаючи відсоткові ставки, терміни погашення та інші важливі параметри;

- забезпечення ефективності використання позикового капіталу. Являє собою безперервний процес, що включає моніторинг і оптимізацію використання позикових коштів для досягнення максимальної ефективності.

Вибір оптимальних методів запозичення коштів є важливою складовою стратегії залучення позикового капіталу залежить від кінцевої мети. Для задоволення потреб в оборотних коштах зазвичай використовуються короткострокові

варіанти позики, такі як короткострокові банківські кредити, товарні кредити, включаючи факторинг та кредиторську заборгованість. Якщо потрібне фінансування довгострокових активів, то в цьому випадку перевага надається довгостроковим позикам, таким як довгострокові банківські кредити, емісія облігацій та фінансовий лізинг. Через високу вартість довгострокових банківських кредитів, компанії воліють використовувати альтернативні методи залучення коштів, такі як облігаційні позики, що надають нижчі відсоткові ставки. Лізинг, своєю чергою, є формою позики, у межах якої використовується майно замість коштів.

2.2 Оптимізаційні підходи до формування структури капіталу підприємства

Керівнику фінансового відділу важливо оцінити рівень фінансової залежності компанії від позикових джерел. Якщо показник фінансової залежності перевищує 0,5, це свідчить про сильну залежність компанії від позикових джерел, тому необхідно відновити фінансову стійкість зниження можливих ризиків. Якщо показник ефективності фінансового важеля негативний, слід розробити програму фінансового оздоровлення, що включає перегляд активів компанії і виявлення непрацюючих активів і запасів. При цьому необхідно також проаналізувати кредитну політику компанії щодо споживачів продукції та визначити найбільш безболісний спосіб зменшення активів.

Одним з оптимізаційних підходів до визначення співвідношення позикового та власного капіталу є аналіз ефекту фінансового важеля, який розраховується за формулою:

$$EFL = (1 - C_{nn}) \times (KBPa - CBK) \times \frac{3K}{BK}, \quad (2.1)$$

де «...EFL – ефект фінансового левериджу, що полягає в прирості коефіцієнта рентабельності власного капіталу;

Спп – ставка податку на прибуток;

KBPa – коефіцієнт валової рентабельності активів, що визначається як

відношення валового прибутку до середньої вартості активів;

СВК – середній розмір ставки відсотків за кредит, що сплачується підприємством за використання залученого капіталу;

ЗК – середня сума залученого (позичкового) капіталу, що використовується підприємством;

ВК – середня сума власного капіталу підприємства» [26].

Ефект фінансового важеля виникає у разі, коли прибутковість активів підприємства перевищує відсоткову ставку по позикових коштах. Слід зазначити таку закономірність: за збереження прибутковості інвестицій підприємства (сумарних активів чи капіталу) вище відсоткових витрат за позикових коштів, прибутковість власного капіталу збільшуватиметься, якщо частка позикових коштів невелика.

Однак, у міру зростання частки позикових коштів, доступний прибуток, що залишається у підприємства, починає зменшуватися (через збільшення видатків на виплату відсотків). Зрештою настає момент, коли прибутковість інвестицій у підприємство стає меншою відсоткової ставки за позиковими коштами. Подальше збільшення частки позикових коштів у загальному капіталі лише знижує прибутковість власного капіталу.

Високий рівень фінансового левериджу (який значно перевищує 1,0) вказує, як правило, на ризиковану стратегію організації з використання запозичених коштів. Цей ризик може призвести до збільшення вартості позикового капіталу, особливо в умовах зменшення прибутковості компанії, що у свою чергу знижує різницю між прибутковістю від інвестицій та витратами на запозичення загалом. Тому важливо для підприємства моніторити ситуацію, інакше залучення позикових коштів може призвести до негативного впливу на фінансовий результат.

Враховуючи все це можна виокремити об'єктивні та суб'єктивні чинники впливу на величину фінансового левериджу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Чинники впливу на величину фінансового левериджу [26]

Об'єктивні	Суб'єктивні
Ставка податку на прибуток (необхідно оцінювати вплив податкового коректора, адже щорічні зміни ставки можуть певним чином підвищити або знизити ефективність позикового капіталу).	Валова рентабельність активів (показник має бути не менший за ставку відсотків за кредитом. Тому першочерговим завданням підприємства є підвищення рентабельності шляхом збільшення обсягу прибутку. Для цього необхідно розробити дієву політику управління доходами, витратами та прибутком).
Ставка відсотку за кредитами (прогнозування ставки надасть можливість вирішити питання здатності підприємства досягти такого рівня рентабельності активів, щоб мати змогу не лише сплачувати відсотки за користування позиковими коштами, але й нарощувати прибуток).	Співвідношення між позиковим та власним капіталом (за умови оптимального значення диференціалу фінансового левериджу 30-50% варто нарощувати позиковий капітал для підвищення рентабельності власного капіталу).

Отже, використання фінансового важеля у практичній діяльності підприємств дозволяє визначити фінансову структуру капіталу з погляду вигідного його використання, тобто. розрахувати безпечний розмір кредитування конкретного підприємства.

Одним з оптимізаційних підходів до відбору виду капіталу при його залученні є показник середньозваженої вартості капіталу. При його визначення зокрема використовується показник вартості позикового капіталу. «..У межах реалізації підходу до вимірювання вартості позикового капіталу з погляду позичальника широке розповсюдження отримала практика визначення загальної вартості позикового капіталу шляхом попередньої поелементної оцінки вартості його складових.

Вартість банківського кредиту визначається за формулою:

$$k_{bc}^a = r_{bc} (1 - r_t), \quad (2.2)$$

де r_{bc} – відсоткова ставка за банківським кредитом;

r_t – ставка податку на прибуток.

Вартість облігаційної позики розраховується так:

$$k_d^a = k_{cr} (1 - r_t), \quad (2.3)$$

де k_{cr} – купонна ставка за облігацією;

Визначення вартості окремих елементів позикового капіталу і питомої ваги кожного з них у загальній його величині використовується для розрахунку середньозваженої вартості позикового капіталу підприємства» [13]. Також можна зазначити, що в сучасній практиці фінансового менеджменту існують декілька підходів до визначення вартості позикового капіталу (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Підходи до оцінки вартості позикового капіталу [13]

Назва підходу	Зміст підходу
Підхід із погляду позичальника	Вартість позикового капіталу визначається фактичними (або очікуваними) відсотковими ставками, за якими підприємство отримує (або може отримувати в майбутньому) позикові кошти з урахуванням особливостей проведення ним власної політики запозичень.
Підхід із позицій кредитора	Розрахунок вартості позикового капіталу передбачає оцінку у відсотковому вираженні очікувань кредиторів (позикодавців) щодо доходності і безпеки вкладень у підприємство. Підхід відображає специфічні вимоги кредиторів до боржника з урахуванням можливих ризиків на момент прийняття рішень залежно від використовуваного інструменту фінансування, терміну залучення та інших умов.
Ринковий підхід	За вартість позикового капіталу приймаються відсоткові ставки, які склалися (або можуть скластися у майбутньому) відповідно з ринковими умовами запозичення залежно від співвідношення попиту і пропозиції на ринку позикового капіталу.

Оцінка вартості позикового капіталу має кілька ключових особливостей, найбільш значущими з яких, на нашу думку, є:

– відносна простота визначення основного показника вартості – вартість обслуговування боргу. Цей базовий показник, який згодом може бути скоригований, є чітко визначеним умовами кредитної угоди або іншими контрактними зобов'язаннями підприємства.

– врахування податкових коригувань у процесі оцінки вартості позикового капіталу. Оскільки виплати з обслуговування боргу, такі як відсотки за кредитом та інші витрати з обслуговування боргу, включаються до витрат на виробництво товарів, робіт і послуг, вони зменшують базу оподаткування підприємства, що, у свою чергу, знижує розмір вартості позикового капіталу на рахунок податку на прибуток.

Вартість позикового капіталу тісно пов'язана із кредитоспроможністю підприємства, яку оцінює кредитор. Підприємства з високим кредитним рейтингом на фінансовому ринку платять менше за позиковий капітал, оскільки для таких першокласних позичальників встановлюється найменша відсоткова ставка.

Залучення позикового капіталу обов'язково включає у собі зворотні платежі як у відсотках, і по основній сумі боргу. Це створює фінансові ризики, які можуть мати серйозні наслідки, аж до банкрутства підприємства. Ці ризики існують незалежно від умов позики. Зменшення цих ризиків зазвичай веде до підвищення вартості позикового капіталу. Наприклад, процентні ставки за довгостроковими кредитами, які допомагають зменшити ризик неплатоспроможності у поточному періоді, завжди вищі, ніж за короткостроковими позиками.

2.3 Оцінювання кредитоспроможності позичальника як ключовий етап залучення позикового капіталу

В умовах сучасного ринку, враховуючи накопичений досвід і практику, кредитоспроможність слід розглядати як стан, який визначається самим підприємством з метою збереження своєї привабливості як для клієнтів, так і для поставальників, а також для можливого залучення банківських кредитів. Це включає виявлення методів підтримки відповідних показників у необхідному діапазоні та оцінку доцільності загального використання позикових коштів. Показники, що беруть участь в оцінці, взаємозалежні: зміна одного з них може вплинути на інші показники тощо в ланцюжку. Підприємство повинне оперативно реагувати на такі зміни; у разі потреби позикових коштів має бути готовий план дій для виправлення ситуації. Крім того, кредитоспроможність визначається не лише ліквідністю активів, які можуть бути використані для погашення зобов'язань, але й іншими факторами, такими як контрагенти та ринки збуту, які не завжди можна виміряти кількісно.

Основні аспекти процесу оцінювання кредитоспроможності включають:

1) Аналіз фінансової інформації позичальника. Кредитні установи детально вивчають фінансову звітність позичальника, таку як баланс, звіт про прибутки та збитки, звіт про рух грошових коштів тощо. Основна мета – визначити, чи є у позичальника достатньо коштів для обслуговування та погашення позики.

2) Оцінка кредитної історії. Кредитний рейтинг та історія позичальника дозволяють установі зрозуміти, наскільки відповідально позичальник ставився до попередніх зобов'язань.

3) Вивчення бізнес-моделі (для корпоративних клієнтів). Важливо розуміти, наскільки стабільний та прибутковий бізнес позичальника, які ризики йому загрожують і як це вплине на його здатність погашати кредит.

4) Оцінка забезпечення. Якщо позика видається під забезпечення, кредитор аналізує вартість та ліквідність активів, які виступають у ролі забезпечення.

5) Дослідження зовнішнього середовища. Макроекономічні фактори, такі

як стан економіки, інфляція, ставки за депозитами та кредитами, можуть впливати на здатність позичальника обслуговувати свої зобов'язання.

б) Визначення термінів позики. На основі отриманих даних кредитор визначає умови позики: розмір кредиту, термін позики, ставку процента та інші умови.

Оцінювання кредитоспроможності є центральною частиною системи управління позиковим капіталом. Воно дозволяє кредитним установам мінімізувати ризики, пов'язані з ненаданням платежів, та забезпечує ефективне використання позикових ресурсів. Важливо підходити до цього процесу об'єктивно та детально, враховуючи всі аспекти позичальника та зовнішнього середовища.

Зважаючи на складність фінансових процедур, безліч фінансових індикаторів та відмінність реальних значень коефіцієнтів, можна сказати, що для підвищення кредитоспроможності підприємства важливо запровадити автоматизовану систему експертизи, використовуючи економічні та математичні підходи у поєднанні з новітніми ІТ-рішеннями.

Компоненти та особливості етапів управління кредитоспроможністю підлягають корекції в залежності від умов та специфікації діяльності підприємства. Звідси випливає, що точний аналіз фінансового стану підприємства та розгляд потенційних ризиків є центральними моментами для ефективного управління його кредитними можливостями. Це допомагає уникнути небажаного залучення позикових коштів, гарантувати своєчасне повернення, мінімізувати ймовірність боргів і, таким чином, оптимізувати бізнес-процеси. Для якісного управління кредитоспроможністю необхідно поєднання методів минулого та майбутнього аналізу, застосовуючи економічні та математичні інструменти, а також новітні ІТ-рішення. Важливо також розробити універсальну модель кредитоспроможності, що враховує інфляційні ризики та особливості цього бізнес-сегменту.

2.4 Управління забезпеченням позиковими коштами на прикладі ТОВ «Ромавтосервіс»

Практичні підходи до управління позиковим капіталом розглянемо на прикладі підприємства ТОВ «Ромавтосервіс». Дане підприємство розташовано в м. Ромни. Воно займається технічним обслуговуванням автомобілів: заміна мастила, фільтрів, тормозних колодок, ремінів тощо; діагностикою автомобілів: виявлення проблем з двигуном, трансмісією, електрикою та іншими системами автомобіля; ремонтом автомобілів: виправлення ушкоджень після ДТП, ремонт двигуна, трансмісії, ходової частини та ін.; покраскою автомобілів: виправлення невеликих подряпин або покраска автомобіля в новий колір; заміною шин: заміна літніх і зимових шин, балансування коліс; продажем автозапчастин; консультаціями та навчанням: допомога водіям у виборі запчастин, консультації з технічних питань тощо. Фінансова звітність підприємства за 2012-2022 р. наведена в додатку А.

Розглядаючи загальну структуру капіталу підприємства (рис. 2.2) можна зазначити, що суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань мають тенденцію до стійкого зростання. В той же час сума поточних зобов'язань має нестійку тенденцію зміни.

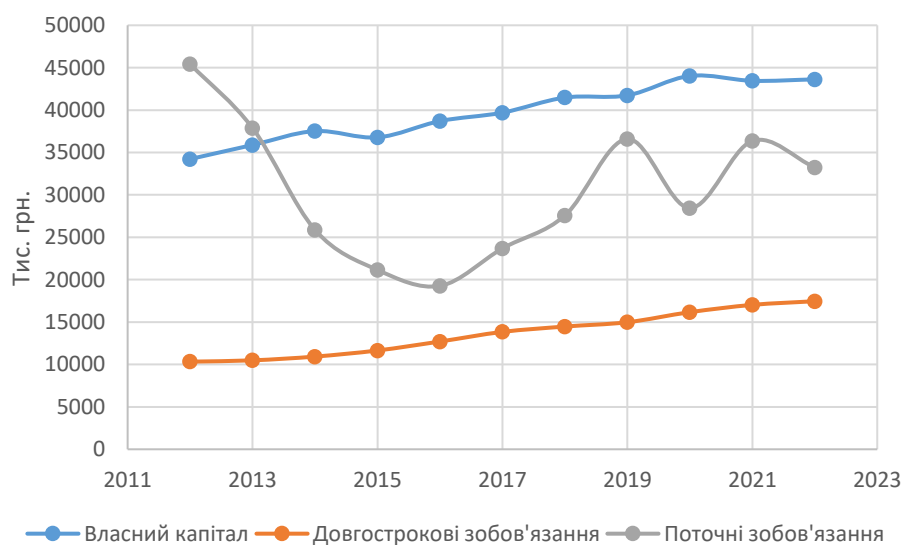

Рисунок 2.2 – Динаміка зміни капіталу підприємства

Динаміка зміни довгострокових зобов'язань наведена на рис. 2.3

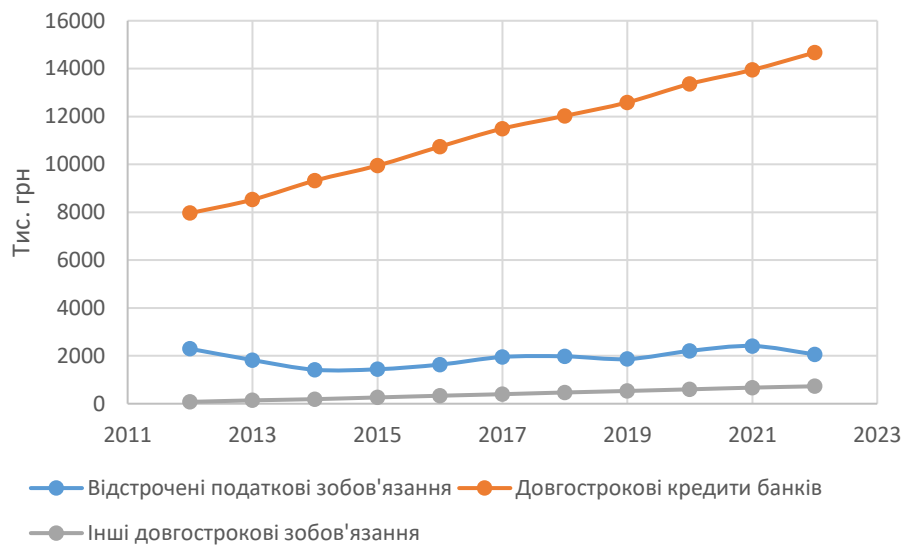

Рисунок 2.3 – Динаміка зміни довгострокових зобов'язань

На основі наданих даних можна зробити наступний опис структури довгострокових зобов'язань за роками:

– відстрочені податкові зобов'язання: Ці зобов'язання стартували із сумою 2294 одиниць у 2012 році і піднялися до своєї найвищої позначки в 2021 році - 2411 одиниць. Протягом цього періоду були певні коливання, проте загальний тренд вказує на підвищення цих зобов'язань з часом.

– довгострокові кредити банків: Ця категорія зобов'язань мала стартове значення 7963 одиниць у 2012 році та постійно збільшувалась до 14673 одиниць у 2022 році. Загальний тренд зростання вказує на збільшення взяття довгострокових кредитів банками протягом років.

– інші довгострокові зобов'язання: Зі стартовим значенням у 77 одиниць у 2012 році, ця категорія поступово зростала, досягаючи 728 одиниць у 2022 році. Незважаючи на те, що це найменший об'єм зобов'язань серед трьох категорій, він також показує стабільний тренд зростання.

Загалом, усі три категорії довгострокових зобов'язань показали тренд на зростання протягом вказаного періоду.

Аналогічний аналіз можна провести для поточних зобов'язань, які представлені короткостроковими кредитами банків, поточною кредиторською заборгованістю, поточними забезпеченнями, іншими поточними зобов'язаннями (рис. 2.4).

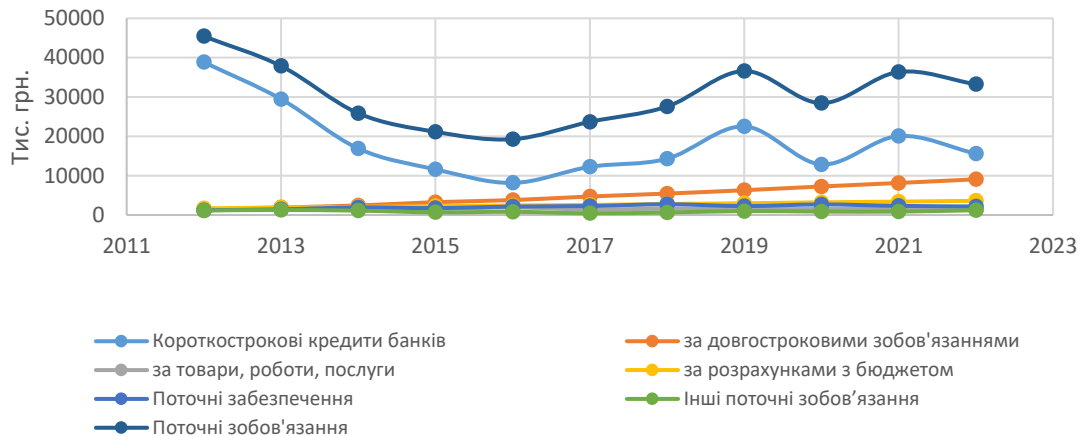

Рисунок 2.4 – Динаміка зміни поточних зобов'язань

На основі наданих даних можна визначити наступну динаміку зміни поточних зобов'язань за роками:

Короткострокові кредити банків: За період з 2012 по 2022 рік спостерігалось загальне зменшення короткострокових кредитів від 38847 до 15597 одиниць, хоча були деякі піки, зокрема у 2017, 2019 та 2021 роках.

Поточна кредиторська заборгованість:

За довгостроковими зобов'язаннями: Зростання з 1166 одиниць у 2012 році до 9074 одиниць у 2022 році, показуючи стабільний тренд збільшення.

За товари, роботи, послуги: Зміна від 1339 одиниць у 2012 році до 1566 у 2022 році з рядом коливань протягом років.

За розрахунками з бюджетом: Зростання від 1696 одиниць у 2012 році до 3612 одиниць у 2022 році.

Поточні забезпечення: Загальний тренд вказує на збільшення з 1222 одиниць у 2012 році до 2170 у 2022 році, хоча були коливання у цей період.

Інші поточні зобов'язання: Початкове значення у 1159 одиниць у 2012 році коливалось протягом років і досягло 1223 одиниць у 2022 році.

Всі взяті в цілому, поточні зобов'язання, в основному, показали зростаючий тренд з деякими коливаннями, окрім короткострокових кредитів банків, які показали зниження за десятирічний період.

Для визначення ступеня взаємозв'язку між показниками пасиву підприємства та його фінансовим результатом проведемо кореляційний аналіз між цими показниками (табл. 2.3) за допомогою вбудованій можливостей EXCEL.

Таблиця 2.3 – Кореляційна матриця

	<i>ВК</i>	<i>ДЗ</i>	<i>ПЗ</i>	<i>Прибуток</i>
Власний капітал (ВК)	1			
Довгострокові зобов'язання (ДЗ)	0,9709732	1		
Поточні зобов'язання (ПЗ)	-0,11091	-0,00686	1	
Чистий фінансовий результат: прибуток	0,795476	0,735226	-0,27113	1

Кореляційна матриця демонструє взаємозв'язок між різними показниками. Ось основні спостереження відносно наведеної матриці:

Власний капітал (ВК) і Довгострокові зобов'язання (ДЗ): Значення кореляції 0,97097321 свідчить про дуже високий позитивний взаємозв'язок між цими двома показниками. Це означає, що при збільшенні власного капіталу, довгострокові зобов'язання, в основному, також зростають, і навпаки.

Власний капітал (ВК) і Поточні зобов'язання (ПЗ): З кореляцією -0,11091009 ми бачимо слабкий негативний взаємозв'язок. Отже, зі збільшенням власного капіталу поточні зобов'язання, як правило, зменшуються, але цей взаємозв'язок не є сильним.

Довгострокові зобов'язання (ДЗ) і Поточні зобов'язання (ПЗ): З кореляцією -0,006858144 відсутній явний взаємозв'язок між цими двома показниками.

Власний капітал (ВК) і Чистий фінансовий результат: прибуток: З кореляцією 0,795476025 існує досить високий позитивний взаємозв'язок, тобто зі збільшенням власного капіталу прибуток, в основному, також зростає.

Довгострокові зобов'язання (ДЗ) і Чистий фінансовий результат: прибуток: З кореляцією 0,735225999 також спостерігається позитивний взаємозв'язок, хоча і менш виражений порівняно з ВК.

Поточні зобов'язання (ПЗ) і Чистий фінансовий результат: прибуток: З кореляцією -0,271125993 існує слабкий негативний взаємозв'язок між цими показниками.

В усьому, кореляційна матриця надає важливу інформацію про те, як різні фінансові показники взаємодіють один з одним.

ВИСНОВКИ

У сучасному економічному середовищі важливо для підприємств володіти достатньою кількістю фінансових ресурсів, які забезпечують їх стабільність, розвиток та конкурентоспроможність. Позикові кошти стають однією з ключових складових у формуванні цих ресурсів. Їх роль може бути окреслена декількома основними аспектами.

Фінансова гнучкість: Позикові кошти дозволяють підприємствам швидко залучати необхідні ресурси для реалізації своїх інвестиційних проєктів, а також покриття поточних потреб.

Лeverедж (важіль фінансового ресурсу): Завдяки позикам підприємства можуть використовувати важіль для збільшення потенційного прибутку для акціонерів. При правильному управлінні позиками, вартість капіталу може бути меншою, ніж дохід від інвестованих ресурсів.

Диверсифікація джерел фінансування: Позикові кошти дозволяють підприємствам розширити спектр джерел фінансування, не покладаючись виключно на власний капітал.

Фінансова стабільність: У короткостроковій перспективі позикові кошти можуть допомогти підприємствам підтримувати ліквідність та фінансову стабільність, особливо у періоди економічних коливань.

Стимулювання економічного росту: Позикові кошти можуть сприяти інвестуванню у нові технології, дослідження та розвиток, що, в свою чергу, може сприяти економічному росту на макро рівні.

Однак важливо зазначити, що позикові кошти також мають свої ризики. Заборгованість може призвести до фінансових труднощів, якщо підприємство не може вчасно та ефективно обслуговувати свої зобов'язання. Тому керівництву підприємства необхідно вміло балансувати між позиковими та власними ресурсами, розуміючи взаємозв'язок між ризиками та можливими вигодами.

Отже, позикове фінансування відіграє значну роль у підприємницькій діяльності. Позикові кошти відіграють критичну роль у формуванні фінансових

ресурсів підприємств, дозволяючи їм забезпечити гнучкість, диверсифікацію, леведж та стабільність. Важливо підходити до залучення позикових ресурсів обережно, враховуючи всі можливі ризики. У процесі розвитку підприємства можуть відчувати брак власних коштів, тому використання позикових інструментів стає потребою. Аналіз показує, що в умовах економічних та геополітичних нестабільностей фінансова підтримка через позикове фінансування стає ключовим фактором для успішного розвитку підприємств. За рахунок позикових коштів компанії можуть вільно реалізовувати свій творчий потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. AlHares A. Corporate governance and cost of capital in OECD countries. *International Journal of Ethics and Systems*. 2019. № 35 (4), 665-690.
2. Baker M., Wurgler J. Market timing and capital structure. *Journal of Finance*. 2002. 57. pp. 1-32.
3. Helfat C., Peteraf M. The dynamic resource-based view: capability life cycles // *Strategic Management Journal*. 2003. – № 24. – P. 997.
4. Modigliani F., Miller M.H. The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment / F. Modigliani, M.H. Miller // *Amer. Econ. Rev.* 1958. June. P. 261–297.
5. Акуленко В. Л., Захаркін О. О., Дунаєв М. С. Тенденції розвитку ринку деривативів в Україні та світі. *Ефективна економіка*. 2021. №5. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8874>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.5.72.
6. Акуленко В.Л., Захаркін О.О., Несторенко Д.В. Аналіз дохідності та ризику альтернативних інструментів інвестування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. – Випуск 48 (частина 3). С. 40-46. URL: http://journals//2019/48_3_2019/8.pdf.
7. Андрійчук В.Г. Позичковий капітал та критерій доцільності його залучення. *Економіка аграрних підприємств: підруч. 2-ге вид., доп. і перероблене*. Київ: КНЕУ, 2009. 624 с.
8. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Київ, 2008. 723 с.
9. Бодаковський В.Ю. Способи залучення кредитних ресурсів вітчизняними підприємствами. *Фінанси України*. 2019. №7. С. 98-103.
10. Васильєва Т.А., Боронос В.М., Захаркін О.О., Білоус Ю.Г. Стейкхолдерський підхід до моніторингу діяльності підприємства в системі стратегічного управління. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2019. № 1. С.43-52. DOI: 10.21272/ 1817-9215.2019.1-21.

11. Гасій О.В., Скопич Д.О. Механізм управління позиковим капіталом підприємства. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 26 жовт. 2018 р.). Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 40. С. 61–63.
12. Господарський кодекс України: Закон України від 04.02.2005 р. № 436-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України. Веб-сайт.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
13. Давидов О.І. Оцінка вартості позикового капіталу у процесі визначення вартості підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки».* 2017. Вип. 22 (1). С. 101–105.
14. Захаркін О.О., Захаркіна Л.С., Соломко Ю.О., Івницька К.С. Аналіз традиційних та інноваційних інструментів фінансування суб'єктів господарювання. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка.* 2020. № 2. С. 55–64. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.2-06.
15. Зеленіна О.П. Позиковий капітал як складова капіталу підприємства: місце та бухгалтерська природа. *Вісник ЖДТУ.* 2020. Вип. 10 (181). С. 56–61.
16. Золотаренко В.О. Функціонально-структурна модель управління структурою капіталу підприємства. *Управління розвитком.* 2011. № 1(98). С. 147–150.
17. Зянько В.В., Ревенко В.С. Механізм управління позиковим капіталом підприємства. *Економіка і суспільство.* 2016. Вип. 4. С. 155–159.
18. Іванюта О.М. Суть, види та етапи формування політики управління позиковими ресурсами торговельного підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг.* 2015. Вип. 2(22). С. 105–113.
19. Ісмаїлов В.Б. Методика та інструменти залучення довгострокового капіталу. *Фінанси України.* 2018. №9. С. 67–71.
20. Квасницька Р., Мрозовський Я. Критеріальні підходи до формування оптимальної структури капіталу підприємства. *Modeling the development of the economic systems.* 2021. № 2. С. 12–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mdes_2021_2_4.

21. Кошельок Г.В., Терещенко О.М. Оптимізація співвідношення власного та позикового капіталу підприємства. *Науковий вісник ХДУ. Серія Економічні науки*. 2016. Вип. № 21. С. 116–121.
22. Крупська Н.Є., Зубова Ю.А. Теоретико-методичні засади управління позиковим капіталом підприємства. *Молодий вчений*. 2015. 6 (21). С. 12–16.
23. Макаренко Ю.П., Клименко Д.О. Формування оптимальної структури капіталу з метою забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Економіка та держава*. 2022. Вип. 1. С. 45–49. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.1.45>.
24. Національне Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Затверджено Наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013. №73. *Верховна Рада України. Законодавство України. Веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
25. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
26. Попов М.І. Обґрунтування політики залучення позикових коштів підприємства. *Молодий вчений*. 2018. № 9. С. 515–519.
27. Рибіцька А.В. Управління капіталом підприємства на основі оптимізації структури позикового капіталу. *Фінансовий простір*. 2014. № 2. С. 144-148.
28. Сініцин О.О. Фінансовий леверидж в управлінні структурою капіталу. *Ефективна економіка*. 2014. № 9. С. 1–3.
29. Тищенко В., Ачкасова С., Карпова В., Канигін С. Оцінювання впливу позикового капіталу на банкрутство підприємств аграрного сектора. *Agricultural and Resource Economics*. 2023. Vol. 9. №2. pp. 183–204.
30. Ткачик Л.П., Пфайфер В.В. Методи оптимізації структури позикового капіталу підприємства. *Молодий вчений*. 2015. № 12 (2). С. 173–176.
31. Щербань О. Д. Місце кредиторської заборгованості у структурі позикового капіталу підприємства. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2020. Вип. 2(58). С. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.58-6>.

32. Щербань О.Д., Невдачина О.І. Теоретичні аспекти визначення сутності та структури капіталу підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 3 (14). С. 284–289.
33. Яцух О.О., Захарова Н.Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 173-180.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2018_29_3_35.

